

Категорія справи № 466/7707/19: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах про недоговірні зобов'язання, з них; про відшкодування шкоди, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 14.10.2023. Оприлюднено: 16.10.2023.

Дата набрання законної сили: 11.10.2023

Номер судового провадження: 61-4202св23

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

11 жовтня 2023 року

м. Київ

справа № 466/7707/19

провадження № 61-4202св23

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Червинської М. Є.,

суддів: Зайцева А. Ю., Коротенка Є. В. (суддя-доповідач), Коротуна В. М., Тітова М. Ю.,

учасники справи:

позивачі: ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 ,

відповідач - Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз»,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , в інтересах яких діє представник- адвокат Школьна Алла Вікторівна, на рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 24 грудня 2021 року у складі судді Зими І. Є. та постанову Львівського апеляційного суду від 08 лютого 2023 року у складі колегії суддів: Мельничук О. Я., Ванівського О. М., Цяцяка Р. П.,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У вересні 2019 року ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 звернулись до суду з позовом до Акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз» (далі - АТ «ОГС «Львівгаз»), в якому, з урахуванням заяви про уточнення позовних вимог від 11 березня 2020 року, просили суд:

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_1 , ОСОБА_2 та ОСОБА_3 матеріальну шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, у сумі 1 555 015,86 грн;

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_1 , ОСОБА_3 матеріальну шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, у сумі 1 279 028,00 грн;

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_2 та ОСОБА_3 матеріальну шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, у сумі 275 987,86 грн;

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_1 225 342,00 грн моральної шкоди;

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_2 3 830 814,00 грн моральної шкоди;

- стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на користь ОСОБА_3 2 103 192,00 грн моральної шкоди.

На обґрунтування позовних вимог зазначили, що ОСОБА_3 та ОСОБА_1 є співвласниками 4-кімнатного будинку АДРЕСА_1 . У вказаному помешканні проживала ОСОБА_3 разом зі своїм сином ОСОБА_4 та чоловіком ОСОБА_2

20 січня 2017 року у будинку стався вибух газу, внаслідок чого такий був повністю зруйнований. Вказана подія, як вважають позивачі, сталася з вини працівників АТ «ОГС «Львівгаз», який повинен нести витрати по відшкодування спричиненої їм матеріальної та моральної шкоди.

20 січня 2017 року, приблизно о 19-30 год., на місце події за викликом прибула аварійна бригада Стрийського відділення ПАТ «Львівгаз», працівники якої провели обстеження та зафіксували наявні пошкодження. Внаслідок аварії було повністю зруйновано зовнішні несучі стіни усіх чотирьох житлових кімнат будинку. Зовнішні стіни веранди вибухом не ушкоджено. Зруйнована значна частина даху, частково зруйнований оголовок димового каналу. Надземна частина газопроводу-вводу та зовнішній внутрішньобудинковий газопровід, прокладений по фасаді зруйнованої стіни присипаний уламками стіни та деформований.

За даним фактом було відкрито кримінальне провадження
межах якого ОСОБА_4, ОСОБА_3, ОСОБА_2 та ОСОБА_1 визнано потерпілими.

№ 12017140130000110 від 20 січня 2017 року, в

Позивачі стверджують, що аварія сталась саме через потрапляння у будинок природного газу, витік якого відбувся із вказаного вуличного газопроводу Ду100, який обслуговує АТ «ОГС «Львівгаз», оскільки у листопаді 2016 року працівниками Стрийського відділення АТ «ОГС «Львівгаз» на вказаному газопроводі уже проводилась ліквідація витоку газу поруч будинку позивачів, що на їх думку підтверджує високу ймовірність можливого повторного витоку газу на тому ж газопроводі у іншій частині ділянки. Також, 14 березня 2017 року працівниками Стрийського відділення АТ «ОГС «Львівгаз» проведено розкриття підземних комунікацій біля їх житлового будинку, внаслідок чого на відстані 2-х метрів від місця врзки газопроводу-вводу до житлового будинку АДРЕСА_1 було виявлено тріщину зварного стику на вуличному газопроводі низького тиску Ду100.

Як зазначають позивачі, будинок АДРЕСА_1 є повністю зруйнований, непридатний для проживання та не підлягає відновленню. Згідно висновку експерта № 657 від 03 серпня 2018 року, вартість ремонтно-будівельних робіт, проведення яких необхідне для усунення пошкоджень вказаного будинку, завданих внаслідок вибуху, а також вартість завданої матеріальної шкоди, в цінах станом на час проведення експертизи, становить 1 279 028,00 грн. Всі речі домашнього вжитку, побутова техніка, меблі, особисті речі потерпілих були знищені вибухом. Згідно висновку експерта № 9/43 від 31 травня 2018 року, розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику пошкодженого майна внаслідок виникнення пожежі (вибуху), що мало місце 20 січня 2017 року, станом на момент проведення експертизи, становить 275 987,86 грн.

Крім того, вказаними діями відповідача їм завдано моральну шкоду.

Так, одразу після вибуху, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 направили на лікування в опікове відділення 8-ої Миської клінічної лікарні м. Львова. Зокрема, ОСОБА_2 отримав термічний опік полум'ям загальною площею біля 40% поверхні тіла лица, шиї, обидвох нижніх кінцівок I-III ступеня. Останній провів в реанімації один тиждень, йому проведено декілька операцій по пересадженню шкіри, після чого він ще два місяці перебував на стаціонарному лікуванні. Через вибух у будинку, ОСОБА_2 втратив працездатність та є інвалідом. Крім фізичного болю він також переніс моральні страждання, порушився його звичний ритм життя, перебування у постійному стресі та хвилювання через пережите, втрату житла та усього нажитого майна сприяло загостренню серцевої хвороби.

Позивачка ОСОБА_3 також поступила в опікове відділення з термічними опіками близько 30% поверхні тіла I-II-III ступеня. Лише через місяць після вибуху вона почала ходити. Увесь це час вона терпіла сильний фізичний біль, який підсилювався і моральними стражданнями.

Позивачами було витрачено значні кошти на лікування та відновлення здоров'я. В будинку було знищено усі їхні речі, заощадження, побутову техніку. Вони залишилися без житла.

Також, моральну шкоду було завдано і їх дочці ОСОБА_1. На момент аварії вона не перебувала у будинку, однак протягом усього лікування батьків перебувала більшість часу поруч з ними, купувала всі медикаменти, виходжувала їх.

З огляду на викладені обставини, позивачі просили стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на підставі статті 1187 Цивільного кодексу України матеріальну та моральну шкоду в заявленому вище розмірі, що завдана джерелом підвищеної небезпеки, оскільки розподільний газопровід низького тиску по вул. Кобилянської в м. Стрию відноситься до устаткування підвищеної небезпеки та відповідач не забезпечив його належне обслуговування, що стало причиною вибуху в будинку позивачів.

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Рішенням Шевченківського районного суду м. Львова від 24 грудня 2021 року у задоволенні позову ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що доведеним є факт того, що внаслідок вибуху в будинку АДРЕСА_1 позивачам спричинено матеріальну та моральну шкоду.

Між тим, в ході розгляду справи суду не було надано належних та допустимих доказів на підтвердження протиправної поведінки відповідача та наявності причинного зв'язку між протиправною поведінкою АТ «ОГС «Львівгаз» та спричиненою шкодою.

При цьому, суд вважав висновок № 3/3 від 13 лютого 2018 року, наданий експертом Львівського НДЕКЦ МВС України Головом В. Є., та висновок експертного дослідження № 2/1Д від 16 березня 2018 року, наданий експертами Львівського НДЕКЦ МВС України Шунькіним В. М., Качалкою О. Б. недопустимими доказами у розумінні статті 78 ЦПК України, оскільки такі не відповідають вимогам статті 106 ЦПК України, оскільки не містять вказівки на те, що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Не погодившись з рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, в інтересах яких діє адвокат Школьна А. В., оскаржили його в апеляційному порядку.

Короткий зміст постанови суду апеляційної інстанції

Постановою Львівського апеляційного суду від 08 лютого 2023 року апеляційну скаргу ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, в інтересах яких діє адвокат Школьна А. В., залишено без задоволення, рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 24 грудня 2021 року залишено без змін.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції, оскільки вони відповідають встановленим обставинам справи та нормам матеріального і процесуального права.

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

24 березня 2023 року на адресу Верховного Суду від ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, в інтересах яких діє представник - адвокат Школьна А. В., надійшла касаційна скарга на рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 24 грудня 2021 року та постанову Львівського апеляційного суду від 08 лютого 2023 року.

В касаційній скарзі заявники просять суд скасувати оскаржені судові рішення судів попередніх інстанцій та передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Касаційна скарга мотивована тим, що судові рішення судів попередніх інстанцій ухвалені з порушенням норм матеріального та процесуального права, без повного дослідження усіх доказів та обставин, що мають значення для справи, без урахування висновків Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах.

Доводи інших учасників справи

У відзиві на касаційну скаргу від 15 травня 2023 року АТ «ОГС «Львівгаз» просить суд у задоволенні касаційної скарги відмовити, оскаржені судові рішення судів попередніх інстанцій залишити без змін.

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

Статтею 388 ЦПК України передбачено, що судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд.

Ухвалою Верховного Суду від 26 квітня 2023 року відкрито касаційне провадження за поданою касаційною скаргою та витребувано матеріали цивільної справи.

01 травня 2023 року на адресу Верховного Суду надійшли матеріали цивільної справи.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Судами встановлено, що ОСОБА_6 та ОСОБА_1 є співвласниками будинку АДРЕСА_1. За вказаною адресою проживає також ОСОБА_2.

20 січня 2017 року у вказаному будинку стався вибух. На підставі повідомлення диспетчера ДСНС м. Стрий на місце події прибули працівники поліції.

Також 20 січня 2017 року, приблизно о 19-30 год., на місце події за викликом прибула аварійна бригада Стрийського відділення ПАТ «Львівгаз». Двоє осіб, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 були госпіталізовані у зв'язку з отриманням в результаті вибуху тілесних ушкоджень.

Як вбачається з копій матеріалів кримінального провадження, які були витребувані судом першої інстанції, 20 січня 2017 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань по вказаному факту були внесені відомості за № 12017140130000110 з правовою кваліфікацією за частиною першою статті 270 Кримінального кодексу України - порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки та відповідно розпочато досудове розслідування, яке не завершено і на даний час. Осіб, причетних до вчинення даного кримінального правопорушення не встановлено, підозру нікому не оголошено. Потерпілими у провадженні визнані: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_1, ОСОБА_4.

Згідно висновку експерта № 72/17 від 06 березня 2017 року ОСОБА_2 отримав термічні опіки II-III ступеню на голові, шиї, грудний клітці, обидвох руках і ногах, які утворились в результаті дії високої температури полум'я, вони могли утворитися 20 січня 2017 року; були небезпечними на момент заподіяння та відносяться до тяжкого тілесного ушкодження. ОСОБА_3 отримала термічні ушкодження I та II ступеню на голові, обидвох руках і ногах, котрі утворились в результаті дії високої температури полум'я, могли утворитися 20 січня 2017 року; відносяться до ушкодження середньої важкості за ознакою тривалого розладу здоров'я, що встановлено висновком експерта № 70/17 від 03 лютого 2017 року.

Наказом Головного Управління Держпраці у Львівській області було створено комісію з метою проведення технічного розслідування причин аварії.

В акті № 11 технічного розслідування причин аварії, пов'язаної з використанням газу у побуті від 19 травня 2017 року зазначені наступні організаційні та технічні причини аварії.

Організаційні причини аварії:

1) Мешканцями житлового будинку АДРЕСА_1 не повідомлено аварійну газову службу по телефону «104» про наявність незрозумілого запаху на подвір'ї у їхньому помешканні, що могло стати наслідком можливої негерметичності газових мереж поблизу будинку чи у ньому всередині.

Порушення вимог пункту 5, підрозділу 2 розділу III «Кодексу газорозподільних систем», затвердженого постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 30 вересня 2015 року № 2494 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 року за № 1379/27824.

2) Мешканцями житлового будинку АДРЕСА_1 не забезпечено трьохкратний повітрообмін газифікованих приміщень житлового будинку (у газифікованих кімнатах 1, 3, 4 відсутні вентиляційні канали).

Порушення вимог пункту 6.1 розділу V «Правил безпеки систем газопостачання» (НПАОП 0.00-1.76-15), затверджених Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 15 травня 2015 року № 285 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 червня 2015 року за № 674/27119.

3) Мешканцями житлового будинку АДРЕСА_1 не забезпечено проведення періодичної перевірки та очищення димових та вентиляційних каналів житлового будинку спеціалізованою організацією, яка має дозвіл на виконання цих робіт у відповідності до вимог постанови КМУ № 1107 від 26 жовтня 2011 року.

Порушення вимог пункту 6.1 розділу V «Правил безпеки систем газопостачання» (НПАОП 0.00-1.76-15), затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 15 травня 2015 року № 285 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 червня 2015 року за № 674/27119.

4) Мешканцями житлового будинку АДРЕСА_1 не забезпечено наявність сигналізаторів довибухових концентрацій газу метану та мікроконцентрацій чадного газу у газифікованих приміщеннях житлового будинку (житлових кімнатах 1,4).

Порушення вимог пункту 5.3 розділу V «Правил безпеки систем газопостачання» (НПАОП 0.00-1.76-15), затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 15 травня 2015 року № 285 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 червня 2015 року за № 674/27119.

Порушення вимог пункту 3.2 розділу III «Правил безпеки систем газопостачання» (НПАОП 0.00-1.76-15), затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 15 травня 2015 року № 285 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 червня 2015 року за № 674/27119.

5. Працівниками Стрийського відділення ПАТ «Львівгаз» неякісно проведено планове технічне обслуговування внутрібудинкової системи газопостачання будинку АДРЕСА_1 у березні 2016 року: не проведено перевірку відповідності установки газових приладів та побудови приміщень вимогам проекту і діючим нормативним актам.

Порушення вимог пункту 5.4 Правил безпеки систем газопостачання (НПАОП 0.00-1.76-15), затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 15 травня 2015 року № 285 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 червня 2015 року за № 674/27119.

Технічні причини аварії:

- 1) Проведення мешканцями житлового будинку самовільної реконструкції внутрішньобудинкової системи газопостачання житлового будинку АДРЕСА_1 газифікованого приблизно 1965 року ;
- 2) Відсутність у газифікованих кімнатах житлового будинку АДРЕСА_1 вентиляційних каналів;
- 3) Відсутність у газифікованих кімнатах житлового будинку АДРЕСА_1 сигналізаторів довибухових концентрацій газу метану та мікроконцентрацій чадного газу;
- 4) можливе утворення до вибуху, що стався 20 січня 2017 негерметичності (не провар або тріщина) зварного шва на вуличному газопроводі низького тиску на віддалі приблизно 2 метри від місця візки газопроводу - вводу до вищевказаного будинку, яку було виявлено на 52-1 день після вищевказаного вибуху.
- 5) Можлива наявність (зберігання) до вибуху, що стався 20 січня 2017 року у житловому будинку АДРЕСА_1 у житловому будинку АДРЕСА_1 невстановленої вибухопожежонебезпечної речовини (автомобільного пального, розчинника для фарб, тощо) розлиття чи випаровування якої могло перевищити встановлений норматив порогової маси, яка при контакті з іскрою при ввімкненні електровимикача освітлення могла призвести до вибуху.

З пояснень постраждалого ОСОБА_2 комісією з технічного розслідування причин аварії встановлено, що за тиждень до аварії, він власноруч проводив чистку димового каналу будинку до якого було під'єднано димоходи газових кахельних печей кімнат 1 та 4. (арк. 8 акту № 11 технічного розслідування причин аварії, пов'язаної з використанням газу у побуті від 19 травня 2017 року).

Комісією з розслідування технічних причин виникнення аварії встановлено, що в кімнаті 1 житлового будинку АДРЕСА_1 встановлена газова кахельна піч без автоматики безпеки. Вентиляційний канал та сигналізатор загазованості відсутні. В кімнаті 2 вентиляційний канал та сигналізатор загазованості відсутні взагалі. В кімнаті 4 встановлено газову кахельну піч без автоматики безпеки. Вентиляційний канал та сигналізатор загазованості відсутні. На веранді змонтовано газовий конвектор з відводом димових газів через зовнішню стіну будинку. В будинку відсутні вентиляційні канали та сигналізатори загазованості. В протоколі огляду місця, де сталася аварія від 21.01.2017 р. встановлено що конвектор під'єднаний несертифікованим гнучким металорукавом. Продукти згоряння від двох кахельних печей виводилися до димового каналу, який побудований з керамічної цегли. (арк. 2, 3 акту № 11 технічного розслідування причин аварії, пов'язаної з використанням газу у побуті від 19 травня 2017 року).

Відтак, комісія встановила дві найвірогідніші причини цієї аварії:

- 1) можливе зберігання у вказаному житловому будинку невстановленої хімічної вибухопожежонебезпечної речовини (автомобільного пального, розчинника для фарб, тощо), яка могла бути використана для випалювання сажі з димоходу під час його чистки, розлиття чи випаровування якої згодом могло перевищити встановлений норматив порогової маси
- 2) внаслідок можливого потрапляння у будинок природного газу внаслідок утворення негерметичності (не провар або тріщина) зварного шва на вуличному газопроводі низького тиску, на віддалі приблизно 2 метри від місця врізки газопроводу - вводу (довжиною 4,5 метри) до вищевказаного будинку та концентрації його у в межах від 5 до 15 % до об'єму приміщення - епіцентру вибуху, який відбувся при контакті з іскрою внаслідок ввімкнення електровимикача освітлення.

Згідно показань допитаного в якості свідка ОСОБА_7 в суді першої інстанції, у 2017 році він працював на посаді начальника аварійно-диспетчерської бригади АТ «Львівгаз». 20 січня 2017 йому повідомили про вибух газу у будинку у м. Стрию. У такій аварійній ситуації є відпрацьований план взаємодії всіх служб. Відтак, на місце аварії виїхали працівники ДНС, поліції, АТ «Львівгаз», медичні працівники. По приїзду на місце події працівники АТ «Львівгаз» відразу проводили обстеження місцевості в радіусі 50 м від будинку постраждалих, з метою виявлення витоків газу та забезпечення безпеки людей, які проводили обстеження місця події та які проживали поруч. Витоків газу встановлено не було. Свідок зазначив, що місце події було огорожене біло-червоною стрічною у великому радіусі. Будинок позивачів був зруйнований, проте свідка здивувало те, що міжкімнатні перегородки та меблі стояли. Кілька нижніх рядів шиферу на даху були не пошкоджені, а верхня його частина - знята. Крім того, на частині снігу, що лежав на подвірні була велика чорна пляма від сажі, на якій лежали куски цегли від димоходу. Всередину будинку ніхто з присутніх не заходив, бо це було небезпечно. Свідок під уламками також побачив конвектор, з якого висів шланг, який призначений для водо-, а не газопостачання.

Допитаний в судовому засіданні в суді першої інстанції, свідок ОСОБА_9 , що був членом комісії розслідування причин виникнення аварії зазначив, що прибув на місце події зранку 21 січня 2017 року. Будинок позивачів був повністю зруйнований та не придатний для проживання. Їх родичі та сусіди вже розпочали роботи по розбиранню уламків зруйнованої споруди. На території працював невеликий екскаватор та був самоскид, що вивозив будівельне сміття. При цьому місце події не було огорожене. Нікого з працівників поліції чи ДНС не було. Оскільки в його присутності не було знайдено будь-яких хімічних чи вибухових речовин, що могли слугувати причиною вибуху, тому він і прийшов до висновку, що це міг бути лише вибух газу. Через десять днів члени комісії повторно виходили на місце вибуху, проте не було можливості встановити будь-які додаткові моменти, оскільки об'єкт повністю змінився внаслідок проведених робіт по демонтажу зруйнованого будинку.

В ході судового розгляду в суді першої інстанції були допитані також у якості свідків ОСОБА_10 , ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_13 , ОСОБА_14 , як працівники АТ «Львівгаз», що виїздили на місце вибуху будинку позивачів, проводили обстеження навколишньої території з метою виявлення витоків газу для забезпечення безпеки громадян. З їх показань вбачається, що ними не було встановлено витоків газу навколо території будинкової території позивачів. Причиною виникнення аварії вважають неналежне користування споживачами газовими приладами.

Свідок ОСОБА_15 в судовому засіданні повідомив, що був головою комісії розслідування причин виникнення аварії. 20 та 21 січня 2017 року виїздив на місце вибуху у будинку позивачів. Все що встановила комісія, зазначено у акті. На місці події також були невідомі йому люди, які спішно розбирали частини пошкодженого будинку. При цьому як він, так і інші працівники служб, які прибули на виклик, повідомляли, що це місце події, яке слід зберегти у первинному стані. Проте невідомі цьому не надавали значення і далі продовжували розбирати завали будівлі. У разі, якщо б місце події було збережене, органи поліції могли б провести відповідні експертизи та встановити істину у справі.

У висновку експертного дослідження № 3/3 від 13 лютого 2018 року, наданого експертом Львівського НДЕКЦ МВС України Головом В. Є., експерт дійшов висновку, що на марлевих тампонах зі змивами, які містяться в двох номерних пакетах (2991533, 2991518), слідів вибухових речовин (нафтопродуктів) та паливно-мастильних матеріалів не виявлено.

У висновку експертного дослідження № 2/1Д від 16 березня 2018 року, наданого експертами Львівського НДЕКЦ МВС України Шунькіним В. М. та Качалкою О. Б., експерти дійшли наступних висновків: епіцентр вибуху, який стався 20 січня 2017 року в приватному будинку громадянина ОСОБА_2 по АДРЕСА_1, знаходився в кімнаті 1-5 (нумерація експерта) в районі електровимикача, причина події 20 січня 2017 року в приватному будинку громадянина ОСОБА_2 по АДРЕСА_1 є утворення в житлових приміщеннях вибухонебезпечної газоповітряної суміші за рахунок природного газу, витік якого відбувся з пошкодженого газопроводу, внаслідок чого стався об'ємний хімічний вибух.

У висновках експертних досліджень № 3/3 від 13 лютого 2018 року, № 2/1Д від 16 березня 2018 року відсутні підписи експертів про попередження про відповідальність за завідомо неправдивий висновок експерта та відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків за статтями 384, 385 КК України.

Ухвалою від 29 листопада 2018 року слідчим суддею Сас С. С. у кримінальному провадженні № 12017140130000110 призначено судову вибухо-технічну експертизу.

На вирішення судової експертизи поставлено запитання:

- де знаходиться епіцентр вибуху, що мав місце 20 січня 2017 року в житловому будинку АДРЕСА_1 ?; - яка причина вибуху, що мав місце 20 січня 2017 року в житловому будинку АДРЕСА_1 ?

Згідно висновку експерта Львівського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру від 28 січня 2019 року № 2/172Е на перше запитання, епіцентр вибуху знаходиться в одній із кімнат будинку громадянина ОСОБА_2, що розташований по АДРЕСА_1, в місті розташування вмикача освітлення.

Також експерт зазначив, що відповісти на друге запитання не представляється можливим у зв'язку з тим, що ініціатором проведення судової експертизи не надано експерту усіх вихідних даних для встановлення причини вибуху, що мав місце 20 січня 2017 року в житловому будинку АДРЕСА_1, що унеможливує надання відповіді на поставлене запитання.

При проведенні у межах кримінального провадження № 12017140130000110 судової вибухо-технічної експертизи судовий експерт Шунькін В. М. був попереджений про відповідальність за завідомо неправдивий висновок експерта та відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків за статтями 384, 385 КК України, про що свідчить його підпис у висновку експерта Львівського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру від 28 січня 2019 року № 2/172Е.

Відповідно до висновку Львівського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру від 31 травня 2018 року № 9/43 розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику пошкодженого майна (таблиця 1,2) внаслідок виникнення пожежі (вибуху), що мало місце 20 січня 2017 року, станом на момент проведення експертизи, а саме - 31 травня 2018 року, становить 275 987,86 грн.

Згідно висновку експерта Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз від 03 серпня 2018 року № 657 вартість ремонтно-будівельних робіт, проведення яких необхідне для усунення пошкоджень житлового будинку АДРЕСА_1, завданих внаслідок вибуху, а також вартість завданої матеріальної шкоди, в цінах станом на час проведення експертизи, становить 1 279 028,00 грн.

Відповідно до висновку судово-психологічної експертизи Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз за матеріалами кримінального провадження № 12017140130000110 підекспертні ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_16 від 19 жовтня 2018 року № 633/649/650 аварія, пов'язана з використанням газу в побуті, яка сталась 20 січня 2017 року в житловому будинку по АДРЕСА_1, є психотравмувальною для ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_1 та внаслідок якої їм завдані психологічні страждання як основа правового поняття «моральної шкоди». Однак встановлення причинного зв'язку між моральними стражданнями ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_1 і діями відповідача (відповідачів) неможливе через те, що першопочатково має бути встановлений факт вини особи в інкримінованому їм (їй) діянні.

Орієнтовно-рекомендований розмір компенсації за завдані ОСОБА_3 психологічні та фізичні страждання (моральну шкоду) може бути більш точно визначений після встановлення механізму скоєного правопорушення та визначення ступеня вини сторін, і виходячи з кількісного еквіваленту мінімальних заробітних плат, може становити від 0 до 504 МЗП (розмір мінімальної заробітної плати в Україні на момент винесення рішення суду).

Орієнтовно-рекомендований розмір компенсації за завдані ОСОБА_2 психологічні та фізичні страждання (моральну шкоду) може бути більш точно визначений після встановлення механізму скоєного правопорушення та визначення ступеня вини сторін, і виходячи з кількісного еквіваленту мінімальних заробітних плат, може становити від 0 до 918 МЗП (розмір мінімальної заробітної плати в Україні на момент винесення рішення суду).

Орієнтовно-рекомендований розмір компенсації за завдані ОСОБА_1 психологічні та фізичні страждання (моральну шкоду) може бути більш точно визначений після встановлення механізму скоєного правопорушення та визначення ступеня вини сторін, і виходячи з кількісного еквіваленту мінімальних заробітних плат, може становити від 0 до 54 МЗП (розмір мінімальної заробітної плати в Україні на момент винесення рішення суду).

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Згідно із положенням частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права

виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаргник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу. Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Відповідно до вимог частин першої і другої статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Відповідно до частини другої статті 2 ЦПК України суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам закону оскаржена постанова суду апеляційної інстанції не відповідає.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі (пункт 3 частини другої статті 11 ЦК України).

Зобов'язання про відшкодування шкоди - це правовідношення, в силу якого одна сторона (потерпілий) має право вимагати відшкодування завданої шкоди, а інша сторона (боржник) зобов'язана відшкодувати завдану шкоду в повному розмірі.

Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб (частина перша статті 1187 ЦК України).

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку (частина друга статті 1187 ЦК України).

Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого (частина п'ята статті 1187 ЦК України).

Таким чином, джерелом підвищеної небезпеки належить визнавати будь-яку діяльність, здійснення якої створює підвищену небезпеку завдання шкоди через неможливість контролю за нею людини, а також діяльність, пов'язану з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

Оскільки зазначена норма не містить вичерпного переліку видів джерел підвищеної небезпеки (видів підвищеної небезпечної діяльності), суд, беручи до уваги особливі властивості предметів, речовин або інших об'єктів, що використовуються в процесі діяльності, має право визнати джерелом підвищеної небезпеки також й іншу діяльність. До цих особливих властивостей слід відносити створення підвищеної ймовірності завдання шкоди через неможливість повного контролю за ними з боку людей.

Для відшкодування шкоди володільцем джерела підвищеної небезпеки за правилами статті 1187 ЦК України визначальним є те, що відповідні потенційні шкідливі властивості такого джерела проявились і призвели до завдання шкоди іншим особам.

Зобов'язання про відшкодування майнової шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, виникає за таких умов: наявність шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала шкоди та її результатом - шкодою (див. постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 05 грудня 2022 року у справі № 214/7462/20 (провадження № 61-21130сво21), постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 січня 2019 року у справі № 674/1666/14-ц (провадження № 61-6468зпв18)).

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 посилалися на те, що розподільний газопровід низького тиску по вул. Кобилянської в м. Стрию відноситься до устаткування підвищеної небезпеки та відповідач не забезпечив його належне обслуговування, що стало причиною вибуху в будинку позивачів, тому просили стягнути з АТ «ОГС «Львівгаз» на підставі статті 1187 ЦК України матеріальну та моральну шкоду.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, виходив з того, що доведеним є факт того, що внаслідок вибуху в будинку АДРЕСА_1 позивачам спричинено матеріальну та моральну шкоду. Разом з тим суди дійшли висновку, що в ході розгляду справи позивачами не було надано належних та допустимих доказів на підтвердження протиправної поведінки відповідача та наявності причинного зв'язку між протиправною поведінкою АТ «ОГС «Львівгаз та її результатом - шкодою.

При цьому, суди попередніх інстанцій послалися на те, що висновок експертного дослідження № 3/3 від 13 лютого 2018 року, наданий експертом Львівського НДЕКЦ МВС України Головком В. Є., та висновок експертного дослідження № 2/1Д від 16 березня 2018 року, наданий експертами Львівського НДЕКЦ МВС України Шунькіним В. М., Качалкою О. Б., є недопустимими доказами у розумінні статті 78 ЦПК України, оскільки такі не відповідають вимогам статті 106 ЦПК України, оскільки не містять вказівки на те, що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Такий висновок судів є передчасним з наступних підстав.

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (частина перша статті 76 ЦПК України).

Згідно зі статтею 78 ЦПК України суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування.

Розуміння допустимості доказів досягається крізь призму прав, що охороняються законом: допустимим є доказ, отриманий без порушення закону. Недопустимими, відповідно, є докази, отримані з порушенням закону. Недопустимими також є докази, одержані з неправдивих показань свідка, завідомо неправдивого висновку експерта, фальшивих документів або речових доказів, тобто з порушенням процесуального порядку формування засобів доказування. Допустимість доказів характеризується органічним зв'язком процесуальної форми засобів доказування та законності отримання інформації про той чи інший факт, який має значення для справи. Тому одержання доказів з дотриманням порядку, встановленого законом, слід розуміти як відсутність при одержанні доказів порушення норм матеріального права та норм процесуального права, як одночасне дотримання передбачених законом особистих немайнових і майнових прав та процесуальної форми.

Встановити недопустимість конкретного доказу суд може лише після того, як дослідить його в судовому засіданні. Недопустимість доказу не є очевидною. Сторони вправі висловлювати суду свої міркування щодо допустимості чи недопустимості конкретного доказу. Якщо суд дійде висновку, що доказ є недопустимим, він не бере цей доказ до уваги, тобто не може обґрунтовувати ним своє рішення. Разом з тим суд повинен у мотивувальній частині рішення зазначити, чому саме він цей доказ відхиляє.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/3 (в редакції станом на час складення висновку експерта), підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються (пункт 1.8). Експертні дослідження виконуються в порядку, передбаченому для проведення експертиз. Хід і результати таких досліджень викладаються у висновку експертного дослідження. Висновок експертного дослідження складається за структурою та змістом висновку експерта, за такими винятками: у вступній частині висновку зазначається, хто і коли звернувся до установи чи безпосередньо до експерта із замовленням про проведення дослідження; *опускається запис, який стосується відповідальності особи, що проводить дослідження, за надання завідомо неправдивого висновку* (пункт 4.23).

Таким чином, надані позивачами висновки експертних досліджень № 3/3 від 13 лютого 2018 року, № 2/1Д від 16 березня 2018 року складені відповідно до чинного на дату проведення законодавства, тому у суду не було підстав визнавати їх недопустимими доказами.

Крім того, як вбачається з матеріалів справи, будучи попередженим про кримінальну відповідальність за дачу неправдивих показів, експерт Львівського НДЕКЦ МВС України Шунькін В. М. в суді апеляційної інстанції в судовому засіданні надавав пояснення, зокрема щодо висновку експертного дослідження № 2/1Д від 16 березня 2018 року, але оцінки вказаним показам експерта суд апеляційної інстанції не надав.

Відповідно до статті 89 ЦПК України суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Загальними вимогами процесуального права, закріпленими у статтях 76-84, 228, 229, 235, 243, 368, 369 ЦПК України, визначено обов'язковість установлення судом під час вирішення спору обставин, що мають значення для справи, надання їм юридичної оцінки, а також оцінки всім доказам, якими суд керувався при вирішенні позову.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції на вказане належної уваги не звернув, належної оцінки як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу, який міститься у справі, не надав та дійшов передчасних висновків про залишення без задоволення апеляційної скарги позивачки та залишення без змін рішення суду першої інстанції.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

За приписами частин третьої, четвертої статті 411 ЦПК України підставою для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд є порушення норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи. Справа направляється на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, якщо порушення норм процесуального права допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

Ураховуючи, що судом апеляційної інстанції не встановлені фактичні обставини, які мають значення для правильного вирішення справи, колегія суддів суду касаційної інстанції дійшла висновку про наявність підстав для скасування постанови апеляційного суду з направленням справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Керуючись статтями 400, 411, 416, 419 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , в інтересах яких діє представник - адвокат Школьна Алла Вікторівна, задовольнити частково.

Постанову Львівського апеляційного суду від 08 лютого 2023 року скасувати.

Справу за позовом ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , до Акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз», про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Головуючий

М. Є. Червинська

Судді:

А. Ю. Зайцев

Є. В. Коротенко

В. М. Коротун

М. Ю. Тітов